

RECUPERAREA PREJUDICIULUI ÎN CAZ DE RĂSPUNDERE CIVILĂ CONTRACTUALĂ. ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

Violeta MELNIC

Catedra Drept al Antreprenoriatului

La réparation des préjudices dans le cas de la responsabilité civile contractuelle représente aujourd'hui beaucoup de difficultés pour les instances judiciaires. Les dispositions de droit civil contractuel des divers pays dans le domaine du préjudice civil contractuel sont analogues, mais il y a aussi des différences.

La volonté des partis doit avoir priorité sur les autres dispositions, par cela il faut interpréter les dispositions de contrats. De cette façon, on arrive à établir des critères raisonnables d'appréciation de la valeur de préjudice civil contractuel et de la modalité d'exécution de celui-ci.

Relațiile economiei de piață au generat dezvoltarea comerțului și a circuitului mărfurilor și serviciilor în Republica Moldova în temeiul mai multor contracte de drept civil. Contractul – instrumentul schimbării bunurilor și serviciilor – nu poate să servească ca mijloc de exploatare a omului de către om, să consacre îmbogățirea injustă a contractanților și leziunea altuia. Din contra, ar trebui să se mențină egalitatea părților și egalitatea prestațiilor pentru a satisface un ideal de justiție. Morala ne comandă de a nu trata contractul ca un fapt social din care judecătorul are dreptul de a trage una sau altă consecință și care nu va fi respectabilă decât în măsura în care a creat o încredere ce nu poate fi distrusă, dar de a-i proteja caracterul sacru ce ține cuvântul dat de obligația de conștiință a debitorului, de dreptul legitim al creditorului. Fiecare individ trebuie să evite să cauzeze unei alte persoane un prejudiciu de care este sau nu legată printr-un contract. Totuși, părțile contractante nu își onorează obligațiile și cauzează prejudicii celeilalte părți, ceea ce periclitează dezvoltarea normală a relațiilor social-economice. În acest context, a devenit actuală și necesară recuperarea daunelor cauzate prin nerespectarea obligațiilor contractuale. Astfel, a apărut cerința de interpretare a prevederilor legale referitoare la recuperarea prejudiciilor civile contractuale. Pentru o analiză temeinică și profundă a prevederilor legale referitoare la recuperarea prejudiciului civil contractual ne-am propus analiza legislațiilor altor state, precum și a mai multor opinii doctrinare.

În literatura de specialitate se arată că intervin dificultăți în a stabili conținutul contractului, precum și în a repara prejudiciul cauzat prin nerespectarea obligațiilor contractului, deoarece obligă nu doar la ceea ce este expres înțrinsele, dar la toate urmările pe care echitatea, obiceiul sau legea dă obligației, după natura sa [1]. Determinarea prejudiciului este activitatea de stabilire a naturii, a particularităților și a întinderii urmărilor vătămătoare directe ale neexecutării, executării necorespunzătoare sau tardive a obligației, care antrenează răspunderea contractuală, evaluarea în bani a acestora fiind distinctă și anterioară determinării reparației (despăgubire, compensație, daune interese). Determinarea reparației este activitatea prin care, în funcție de natura, particularitățile și valoarea prejudiciului, se stabilește cuantumul și forma despăgubirilor la care este îndreptățit creditorul. Momentul determinării prejudiciului este acela al pronunțării hotărârii definitive a răspunderii civile. În practica judiciară s-a cristalizat principiul, conform căruia modificările ulterioare ale prejudiciului sunt posibile în toate cazurile, aceasta fiind o consecință a principiului reparării integrale a prejudiciului. Determinarea prejudiciului se face pe bază de probe, iar nu prin simpla apreciere, fie global, fie prin stabilirea separată a fiecărui dintre elementele structurale. Paguba suferită, reprezentând lipsirea de folosință, valoarea bunurilor distruse ori deteriorate prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau tardivă a obligației, se determină prin expertiză, iar nu în mod abstract.

De asemenea, se determină separat pierderea efectiv suferită, precum și beneficiul nerealizat.

Determinarea prejudiciului poate fi făcută de părți pe cale convențională.

Părțile pot conveni, în virtutea principiului libertății contractuale asupra naturii, formei concrete ori valorii prejudiciului, precum și asupra despăgubirilor.

Potrivit art. 610 din Codul civil al Republicii Moldova:

1) Despăgubirea pe care o datorează debitorul pentru neexecutare cuprinde atât prejudiciul efectiv cauzat creditorului, cât și venitul ratat.

2) Ratat se consideră venitul care ar fi fost posibil în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului în împrejurări normale.

3) Este reparabil numai prejudiciul care reprezintă efectul nemijlocit (direct) al neexecutării.

4) Despăgubirea nu se extinde asupra prejudiciului care, conform experienței debitorului, nu putea fi prevăzut în mod rațional în cazul unei aprecieri obiective.

5) Dacă neexecutarea obligației este cauzată prin dol, debitorul răspunde pentru prejudiciul imprevizibil [2].

Așadar, reieșind din reglementarea respectivă, rezultă că prejudiciul contractual este format din mai multe componente, și anume: prejudiciul efectiv produs; veniturile neobținute în legătură cu neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere, care, în dependență de cazul concret, le-ar fi obținut creditorul, dacă ar fi executat obligația contractuală.

În prejudiciul produs debitorului pot fi incluse și cheltuielile procesuale, de asistență juridică și judiciare suportate de către creditor pentru recuperarea prejudiciului cauzat.

Într-o altă opinie, consecințele dăunătoare ale neexecutării obligației de către debitor sunt compuse din două părți: *prejudiciul efectiv și venitul ratat*.

Prejudiciul efectiv cuprinde cheltuielile pe care creditorul le-a efectuat sau urmează să le efectueze pentru restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea prejudiciului său. Prejudiciul trebuie să fie cert. Este cert prejudiciul, care se produce în totalitate până la data când se cere repararea lui.

Venit ratat, conform art.610 alin.(2) CC RM, se consideră venitul care ar fi fost posibil în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului.

Astfel, din structura enunțată mai sus putem observa că prejudiciul apare prin cele două forme, și anume: prejudiciul real la care se atribuie pierderea sau deteriorarea efectiv produsă și cheltuielile procesuale și judiciare și venitul neobținut.

Din cuprinsul art.610 CC RM reiese că recuperarea prejudiciului trebuie să fie totală, adică se recuperează prejudiciul propriu-zis ce rezultă din pierderile reale, dar și veniturile neobținute de acesta, care le-ar fi obținut dacă nu ar fi exercitate obligațiile. Autorii autohtoni consideră deci că Codul civil al Republicii Moldova se referă la veniturile neobținute. Această noțiune nu a fost definită, studiată, nici în legislație și nici în literatura de specialitate națională, nu sunt aduse exemple de metode sau procedee, argumentări despre calcularea lor [3].

Codul civil al Kazahstanului prevede că debitorul care a încălcat obligația este însărcinat să recupereze creditorului prejudiciile. De asemenea, potrivit legislației civile a Republicii Kazahstan, prin acordul părților se poate prevedea recuperarea doar a prejudiciului real [4].

Art.15 din Codul civil al Federației Ruse prevede că persoana al cărei drept a fost lezat, poate cere recuperarea integrală a daunelor, dacă legea sau contractul nu prevede recuperarea daunei în dimensiuni mai mici [5].

Prejudiciul cuprinde cheltuielile, pe care persoana al cărei drept a fost lezat (încălcat) a produs sau ar fi trebuit să producă pentru recuperarea drepturilor încălcate, pierderea sau prejudicierea averii (prejudiciul real), precum și venitul neobținut, pe care persoana l-ar fi primit în condiții obișnuite ale circuitului civil, dacă dreptul ei nu ar fi fost încălcat.

Persoanei al cărei drept a fost încălcat și care a primit recuperarea acestor cheltuieli, este în drept să ceară recuperarea, de rând cu alte prejudicii, a câștigurilor pierdute în mărime nu mai puțin de aceste câștiguri.

Hotărârea Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse nr.6/8 din 1 iulie 1996 privind unele întrebări legate de Anexa la Partea I a Codului civil al Federației Ruse a stabilit că în calitate de venit neobținut pot fi considerate doar acele venituri pe care creditorul le confirmă prin calcule bine stabilite care au fost folosite la înlăturarea neajunsurilor, la acordarea diferitelor servicii și la încheierea altor contracte [6].

Potrivit art.1771 al acestui Cod, prejudiciul poate fi acel care a apărut sau acel care urmează să survină. În primul rând, el generează dreptul la recuperare, în al doilea rând – la asigurare. Prejudiciul survenit poate reprezenta reducerea averii celui cărui i-a fost cauzat prejudiciul sau pierderea venitului așteptat.

Totodată, potrivit art.1771 din Codul civil al Lituaniiei, prejudiciul poate fi direct – când survin consecințe certe și nemijlocite contrare legii, și indirect – când apar în rezultatul unor operații speciale sau relații întâmplătoare sau forță majoră.

Potrivit art.1786 CC RM, la determinarea recuperării prejudiciului se ia în considerație nu doar costul principal al lucrului sau al apartenențelor lui, dar și daunele cauzate indirect prin situația provocatoare de daune, precum și venitul ratat.

În aceeași ordine de idei, venitul neobținut se va determina doar pe baza posibilităților, dar nu trebuie să fie îndoiești sau trebuie să fie demonstrat până la nivelul forței probelor juridice că un astfel de prejudiciu a survenit direct sau indirect din acțiunea sau inacțiunea celui care a cauzat prejudiciul.

În plus, potrivit art.1788 din Codul civil al Lituaniei, pentru neplata în termen a unei sume de bani datorate creditorului poate cere în calitate de venit neobținut procentele indicate, numai dacă el nu poate demonstra că daunele cauzate lui depășesc aceste procente. În acest context, potrivit art.1789 al acestui Cod, la aprecierea unui lucru se va lua în calcul nu doar costul obișnuit, dar și costul special pentru ceea ce i-a fost cauzat.

Totodată, potrivit art.1790, la aprecierea prejudiciului se ia în considerație locul executării obligației, dacă el a fost determinat în contract, și se va lua în calcul acel preț, pe care obiectul propus spre restituire l-ar fi avut în acel loc. Însă, dacă locul executării obligației nu a fost determinat, prețul se va stabili în acel loc, unde este intentată acțiunea despre recuperarea prejudiciului. De asemenea, potrivit art.1791, dacă prejudiciul a apărut în rezultatul încălcării relațiilor contractuale și dacă pentru executarea contractului a fost determinat un termen, atunci acel termen trebuie luat în considerație la aprecierea prejudiciului. Dacă însă în contract nu a fost determinat termenul, atunci la aprecierea prejudiciului se ia în considerație acel timp în care a intrat în vigoare hotărârea privind recuperarea daunelor. În plus, dacă cerința recuperării daunelor survine nu din încălcarea obligației contractuale, dar din acțiunea contrară legii, aprecierea prejudiciului se va măsura la timpul comiterii daunei [7].

În conformitate cu art.14 al Codului civil al Republicii Belarus referitor la recuperarea daunelor, persoana al cărei drept a fost încălcat poate cere recuperarea integrală a daunelor cauzate, dacă legislația sau în contractul în corespundere cu legislația nu prevede altceva. Prin daune se înțeleg cheltuieli pe care persoana al cărei drept este încălcat a produs sau ar fi putut să producă un prejudiciu, pentru recuperarea dreptului încălcat, pentru pierderea sau deteriorarea proprietății (prejudiciu real), precum și câștigurile neobținute, pe care această persoană le-ar fi obținut în condiții obișnuite ale circuitului civil, dacă dreptul ei nu ar fi fost încălcat [7].

Dacă persoana, încălcând dreptul, a primit în rezultat câștiguri, persoana al cărei drept a fost încălcat este în drept să ceară, de rând cu altele, recuperarea veniturilor ratate în mărime nu mai mică decât aceste venituri [8].

Legea Israelului despre contracte (modalități despre protecția părții păgubite prin încălcarea contractului de către părți) prevede că prejudiciul include în sine și câștigul neobținut.

Art.10 al acestei Legi prevede dreptul de a primi compensarea, și anume: că partea păgubită are dreptul la repararea prejudiciului, care este cauzat cu ocazia încălcării contractului și, drept consecință a acestor încălcări, dacă partea, care a încălcat obligația, a prevăzut sau ar fi trebuit să prevadă în momentul încheierii contractului survenirea prejudiciului, drept consecință a încălcării contractului.

Art.11 stipulează compensarea fără a avea legătură cu demonstrarea prejudiciului real:

(a) Dacă a fost încălcată obligația de a livra sau a primi avere sau servicii și contractul reziliat în rezultatul încălcării condițiilor contractului de către una din părți, partea pătimită are dreptul, fără a dovedi întinderea prejudiciului real, la compensarea în limita costului bunului sau serviciului, conform contractului, în momentul încheierii contractului.

(b) Dacă este încălcată obligația de a plăti o sumă determinată, partea pătimită are dreptul, fără necesitatea de a demonstra întinderea prejudiciului real, la compensarea procentelor pentru întârzierea plătitorului pentru perioada respectivă, socotindu-se din ziua încălcării obligației, determinate în conformitate cu Legea inițierii procentelor din 1961, dacă instanța de judecată nu constată un astfel de quantum procentual [9].

Art.351 din Codul civil al Israelului reglementează daunele și penalitățile (despăgubirile) și stipulează că dacă pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației s-a stabilit penalitate, atunci daunele se restituie în partea de acoperire a despăgubirii.

De legislație sau de contract pot fi prevăzute situațiile, când se admite perceperea numai a despăgubirilor, nu și a prejudiciilor. Când prejudiciile ce necesită a fi încasate sunt într-o sumă integrală mai mare decât despăgubirile, atunci, conform alegerii debitorului, pot fi încasate fie despăgubirile, fie daunele. În cazul când pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare se constată răspunderea limitată, daunele, ce aparțin restituirii parțiale pentru neacoperirea despăgubirilor, pot fi stabilite în cadrul acestor limite.

Art.9 alin.(4) din același Cod prevede că persoana, al cărei drept este încălcat, poate cere recuperarea integrală a pierderilor cauzate, dacă actele legislative sau contractul nu prevăd altfel. Prin daune se înțeleg cheltuieli, care au fost produse sau puteau fi produse persoanei, al cărei drept a fost încălcat prin pierderea sau deteriorarea averii acesteia (prejudiciu real), precum și câștigurile neobținute, pe care această persoană le-ar fi putut obține în condițiile obișnuite ale circuitului civil, dacă dreptul nu ar fi fost încălcat (venitul ratat) [10].

Potrivit principiilor UNIDROIT, prejudiciul include atât pierderile pe care persoana le-a suferit, cât și câștigurile de care a fost privată, luându-se în considerație orice câștig al părții prejudiciate rezultând dintr-o cheltuială sau din evitarea unei pierderi [11].

În conformitate cu Principiile Dreptului Contractual European, prejudiciul reparabil include prejudiciul pecuniar real și prejudiciul viitor a cărui realizare putea fi anticipată, în mod rezonabil.

În legislația și doctrina franceză prejudiciul contractual constituie atât dauna reală, cât și câștigul de care a fost privat creditorul din cauza neonorării obligațiilor de către debitor [12].

O structură similară este prevăzută și în art.15 pct.(1) din Codul civil al Federației Ruse.

Atât în literatura de specialitate, cât și în practica judiciară noțiunea de venit neobținut, privind calcularea acestuia, este discutabilă. Aceasta reiese din principiile prevăzute de legislație. Astfel, recuperarea prejudiciului trebuie să fie egală cu prejudiciul real plus venitul neobținut. Acest calcul nu trebuie să depășească valoarea pe care părțile au stabilit-o la încheierea contractului. În acest context, M.I. Braghinschi vine cu propunerea ca această valoare să fie calculată în dependență de prețurile care se schimbă în dependență de creșterea inflației. Dar, prețurile sunt unele la momentul încheierii contractului și cu totul altele pot fi ele la momentul neexercitării și cauzării prejudiciului; ele pot pune creditorul într-o poziție chiar mai favorabilă la sfârșit. Pentru a evita astfel de situații, în legislația Federației Rusie s-au introdus următoarele schimbări. Astfel, conform pct.3 art.393 din Codul civil al Federației Ruse, la calcularea prejudiciilor se iau în considerație prețurile de la locul executării obligației și în momentul rambursării obligației precontract. Dacă debitorul nu-și exercită obligația, atunci la aprecierea prejudiciului se ține cont de prețurile de la data înaintării pretenției. Iar, reieșind din unele circumstanțe, judecata poate ține cont de prețurile din ziua adoptării hotărârii.

În opinia unor autori, valoarea venitului ratat se apreciază prin două elemente specifice: în primul rând, venitul ratat include în sine nu doar profitul neobținut, dar și viitorul profit; în al doilea rând, limitarea venitului prin neexecutarea obligațiilor de către debitor [13].

La aprecierea valorii venitului ratat se ține cont și de măsurile întreprinse de creditor pentru primirea lui. În categoria acestor măsuri se includ scrisorile cu cerința de a recupera venitul neobținut, încheierea contractelor cu persoane terțe, cu scopul de a obține venituri, și alte măsuri întreprinse, cum ar fi: arendarea încăperilor pentru depozitare, contracte de transport, servicii de expediții etc. Adică, cerința de recuperare a venitului neobținut trebuie să fie întemeiată.

Din cele expuse reiese că la înaintarea cerințelor pentru recuperarea prejudiciului creditorul trebuie să dovedească nu doar existența lui, dar și mărimea valorii acestuia. Considerăm că aceasta este corect, deoarece lipsa dovezilor corespunzătoare servește drept temei de refuz la cerere.

Aplicarea principiului recuperării depline a prejudiciului se dictează de necesitatea de a restabili dreptul celui ce a suferit în rezultatul neexercitării contractului. Acest principiu a fost foarte mult apreciat de savantul rus O.S. Ioffe, care consideră că, datorită acestui principiu, se poate restabili poziția inițială a obligațiilor nerealizate. Datorită acestui principiu se asigură apărarea multilaterală a intereselor celor care suferă din cauza neexercitării obligațiilor de către debitori [14]. Totodată, în opinia lui A.V. Benediktov, dacă pentru lichidarea daunei comise este necesar de a fi recuperat prejudiciul real, atunci, în baza aceluiași temei, este necesar de a fi recuperate și veniturile neobținute.

În ce privește cuantumul veniturilor ratate, acesta necesită a fi determinat ținându-se cont de cheltuielile echitabile, pe care creditorul trebuia să le suporte, dacă obligația ar fi fost executată. În particular, cerința restituirii prejudiciului în forma venitului neobținut, cauzat prin nelivrarea, întinderea acestei cheltuieli, trebuie să se determine reieșind din prețurile de vânzare ale produselor finite, prevăzute în contractul cu cumpărătorii mărfurilor, prin reducerea plății mărfii, luându-se în calcul cheltuielile de transport și alte cheltuieli legate de producerea produselor finite.

Bineînțeles, cazul în care creditorul cere de la debitor recuperarea prejudiciului, cauzat prin neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor contractuale, în mărimea departe de a reieși din limitele necesare pentru a pune creditorul în situația în care el ar fi fost, dacă obligația executată de debitor în mod corespunzător, poate să fie calificat de către beneficiar ca îmbogățire fără justă cauză.

Articolul 7.4.2. al Principiului UNIDROIT (Repararea integrală)

(1) Partea prejudiciată are dreptul la repararea integrală a prejudiciului rezultat din faptul neexecutării. Acest prejudiciu include atât pierderile pe care le-a suferit, cât și câștigurile de care a fost privat, luându-se în considerație orice câștig al părții prejudiciate rezultând dintr-o cheltuială sau din evitarea unei pierderi. Acest

prejudiciu include în sine orice câștig al părții păgubite, pe care l-ar fi primit în rezultatul faptului dacă ea evita cheltuielile sau prejudiciul. În comentariile oficiale ale acestui articol se prevede că partea păgubită nu trebuie să se îmbogățească prin restituirea pierderilor prin neexecutare. Anume pentru aceasta este prevăzut de a se atrage atenția asupra oricărui câștig apărut pentru creditor în rezultatul neexecutării, indiferent de faptul dacă va fi ea în formă de cheltuieli, pe care ea le-a evitat (de exemplu, în cazul neexecutării a ceea ce a devenit pentru ea o afacere pierdută).

(2) O altă problemă de recuperare echitabilă a prejudiciului este nu doar faptul destinației pierderilor, dar și întinderea lor.

În conformitate cu Principiile UNIDROIT, partea prejudiciată are dreptul la repararea integrală a prejudiciului rezultat din faptul neexecutării. Acest prejudiciu poate fi atât material, cât și moral, rezultând din suferința fizică sau stresul emoțional [15].

Potrivit Principiilor Dreptului Contractual European, daunele interese reprezintă cuantumul care permite de a amplasa, pe cât e posibil, creditorul în situația în care el s-ar fi găsit dacă contractul s-ar fi executat în modul corespunzător [16].

Reieșind din cele expuse mai sus, ajungem la concluzia că esența recuperării prejudiciilor constă în aceea că, în rezultatul acestei recuperări, creditorului trebuie să i se restituie poziția în care ar fi acesta dacă debitorul și-ar fi exercitat obligațiile. Vorbind despre prejudicii, trebuie să accentuăm că în practica judiciară și în literatură de specialitate se consideră că valoarea prejudiciului cauzat este cel mai complicat de apreciat. Astfel, unii autori susțin că valoarea prejudiciului o constituie calculul bănesc al daunelor cauzate prin acțiunile nelegitime ale unei persoane alteia. N.S. Malein consideră că prin prejudiciu se înțelege paguba cauzată prin neexercitarea obligațiilor de către debitor, exprimată în valoare bănească [17].

Doctrina franceză relevă că, conform principiului *pacta sunt servanda*, părțile contractului nu trebuie să neglijeze titlul semnat de ele ca o simplă foaie de hârtie, dar să-și manifeste interesul și intenția pentru onorarea obligațiilor pe care și le-au asumat de sine stătător, căci nu poate fi concepută, ca injustiție, o regulă pe care singur ți-ai impus-o și renunțarea la această ar trebui să implice, în mod obligatoriu, răspundere pentru dauna efectiv produsă direct prin neexecutare, executarea defectuoasă sau tardivă, cât și pentru ceea ce nu s-a putut obține [18].

Totodată, practica judiciară franceză atribuie un caracter de „abstracție” aprecierii prejudiciului. Stabilirea prealabilă a prejudiciului se consideră ca „intenție înțeleaptă a persoanei” și nu ca o posibilitate subiectivă a persoanei concrete ce va încălca contractul. Altfel spus, debitorul nu va putea evita răspunderea civilă motivând că el ar putea să prevadă un prejudiciu mai mic. De asemenea, doctrina și practica franceză prevede prejudiciul în formă de „ocazie eventuală” (pierderea posibilităților), care trebuie să fie recuperat alături de prejudiciul în formă de venit neobținut. La calcularea prejudiciului în formă de „ocazie eventuală” se ia în considerație nu venitul neobținut pe care ar fi putut să-l obțină creditorul dacă ar fi executat obligația contractuală, dar acele posibilități pe care le-a ratat creditorul în legătură cu neexecutarea. De asemenea, legislația franceză nu stabilește anumite limite la determinarea prejudiciului contractual; astfel, în această privință are loc o evaluare judiciară [19].

În common law plata daunelor interese este în cazul desfacerii contractului. Chiar dacă rezilierea unui contract nu provoacă o pierdere adevărată sau ceea ce este dificil de probat, contractantul-victimă ar putea întotdeauna să obțină daune interese simbolice și să urmeze buna plăcere a Curții de a i se alătura restituirea cheltuielilor de justiție. Totodată, și daunele-interese compensatorii pe care reclamantul va căuta să le obțină de la debitorul culpabil de rezilierea contractului.

Daunele interese compensatorii sunt supuse unor reguli generale și limite.

Regula principală este: mărimea acestor daune-interese compensatorii trebuie să plaseze partea lezată într-o situație benefică asemenea celeia în care s-ar fi găsit dacă contractul ar fost realizat după cum a fost prevăzut. Rezultă că sunt luate în calcul prejudiciile care rezultă direct din rezilierea contractului. Din contra, pierderile „indirecte” (consequential damage), deci acelea pe care autorul rezilierii nu este în măsura de a le prevedea în momentul formării contractului și care survin prin rigoarea, nu acordă dreptul la daune-interese. Astfel, de exemplu, dacă un vânzător de sticlă nu furnizează la timp marfa, el va răspunde pentru prejudiciul direct că nu a livrat marfa, pentru prețul acesteia, poate chiar în totalitate. Dacă la vinderea sticlei nu știa că trebuia să livreze sticla strict la o anumită dată, pentru că el trebuia să prezerve carne, el nu va fi responsabil dacă carnea va fi avariata din cauza lipsei de sticlă.

O a doua regulă divizează aceste daune-interese în trei categorii, după natura prejudiciului care necesită a fi reparat: profitul pe care un creditor caută să îl obțină dintr-un contract și pe care el așteaptă, deci prestația debitorului său, luându-se în considerație **expectancy damages** sau daunele-interese pentru a indemniza creditorul, profitul „așteptat” și datoria. Pierderile invocate de către creditor în consecința dreptului ce i-a fost dat de a crede, la executarea contractului și, deci, de a plasa încrederea sa în debitorul care se angajează să efectueze o prestație – vărsarea *reliance de damages*. **Restitution damages** vizează împiedicarea îmbogățirii contractantului în culpă, fiind constrâns la restituirea contractantului lezată, ceea ce trebuia să primească de la acesta din urmă. Din contra, și în contrast cu acesta care este posibil în dreptul răspunderii civile, în materie contractuală nu există daune-interese punitive sau exemplare (*punitive or exemplary damages*) [20].

Determinarea prejudiciului nu este influențată de situația materială a persoanei păgubite ori a celei responsabile, ceea ce interesează fiind echivalentul pagubei suferite ce trebuie acoperită integral.

Determinarea prejudiciului nu este motivată decât pe dispozițiile dreptului civil.

Ca modalitate de reparare a prejudiciului contractual în legislația și literatura de specialitate a mai multor state sunt daunele interese.

Daunele-interese sunt mijlocul juridic supletiv și de dreptul comun pentru executarea prin echivalent a obligației contractuale.

Potrivit art.1082 din Codul civil al României, „debitorul poate fi obligat la plata daunelor interese în cazul neexecutării obligației, executării defectuoase ori cu întârziere”.

Aprecierea comportării debitorului în executarea obligației contractuale se face avându-se în vedere diligența unui bun proprietar, criteriu obiectiv impus de art.1080 din Codul civil al României și care presupune compararea activității debitorului cu aceea a unei „persoane diligente, care acționează cu grijă față de interesele societății și ale membrilor ei, subordonându-și activitatea exigențelor impuse de lege și bunele moravuri” [21].

Daunele interese au caracter pecuniar, obligația inițială a debitorului fiind înlocuită cu alta, constând într-o sumă de bani. De asemenea, au caracter variabil, deoarece se raportează la condițiile specifice de timp și loc ale fiecărui caz.

În momentul în care sunt întrunite condițiile răspunderii contractuale creditorul poate pretinde debitorului plata de daune interese.

Daunele interese pot fi *compensatorii* și *moratorii*.

Daunele interese compensatorii sunt despăgubirile acordate pentru neexecutarea totală sau parțială ori pentru executarea necorespunzătoare a obligației contractuale a debitorului. Aceste despăgubiri trebuie să reprezinte echivalentul bănesc al prejudiciului cauzat creditorului, asigurând repunerea acestuia în situația patrimonială în care s-ar fi aflat dacă debitorul și-ar fi executat întocmai obligația [22].

Aceste daune interese au două elemente: pierderea efectiv suferită (*damnum emegens*) și beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*). Ele reprezintă repararea prin compensare a prejudiciului creditorului.

Daunele interese compensatorii includ numai daunele directe, previzibile, inevitabile, creditorul fiind ținut de obligația legală de prevenire și limitare a prejudiciului și neputând pretinde repararea daunelor pe care era în măsură să le evite.

Aceste daune înlocuiesc executarea în natură, fiind modalitatea de executare prin echivalent bănesc și, de aceea, nu pot fi cumulate cu acesta.

Daunele-interese numai așa-numitele obligații în natură, fiind modalitatea de executare prin echivalent bănesc, nu vizează obligațiile pecuniare, ci trebuie executate ca atare.

În ce privește întinderea daunelor, conform art.1085 din Codul civil al României, „debitorul trebuie să răspundă numai pentru daunele prevăzute și previzibile, afară de cazul neexecutării dolosive, când se răspunde și pentru daunele imprevizibile”.

Denumirea de *daune-interese moratorii* provine de la cuvântul latin *mora*, ce înseamnă întârziere, și desemnează despăgubirile pe care debitorul aflat în întârziere (*mora debitoris*) trebuie să le plătească creditorului pentru întârzierea în executarea obligației [23].

Daunele-interese moratorii nu înlocuiesc executarea în natură a obligației și, ca urmare, se pot cumula cu aceasta și cu daunele interese-compensatorii. Ele pot fi evaluate anticipat [24].

În privința daunelor în natură, daunele pot fi convenite de către părți; în caz contrar, ele vor fi stabilite pe cale judiciară.

În cazul obligațiilor pecuniare, daunele-interese se stabilesc printr-un procent din suma datorată și poartă denumirea de *dobândă*.

Articolul 1088 din Codul civil al României prevede că „la obligațiile care au ca obiect o sumă oarecare, daunele interese pentru neexecutare nu pot cuprinde decât dobânda legală, în afară de regulile speciale în materie de comerț, de fideiusiune și societate”.

Daunele-interese previzibile

La art.610 alin.(4) din Codul civil al Republicii Moldova se prevede că despăgubirea nu se extinde asupra prejudiciului care, conform experienței debitorului, nu putea fi prevăzut în mod rațional în cazul unei aprecieri obiective.

În același sens, art.1085 din Codul civil al României prevede că „debitorul nu răspunde pentru decât de daunele interese care au fost prevăzute la facerea contractului, când neîndeplinirea obligației nu provine din dolul său”.

Previzibilitatea daunei se apreciază în raport cu momentul încheierii contractului și atâta timp cât condițiile avute în vedere la acea dată se mențin. Obligația părților contractante de a repara prejudiciile pe care le-ar aduce una alteia prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau tardivă a prestațiilor ce le incumbă rezultă, întocmai ca și contractul, din voința lor, și anume: fie din voința prezumată de lege, care limitează daunele la cele previzibile. Acesta își are rațiunea că un debitor prudent nu se angajează la repararea unui prejudiciu peste limita a ceea ce el a putut să prevadă la încheierea contractului [25].

Dacă obligația debitorului are caracter dolosiv, acesta răspunde pentru daunele-interese imprevizibile.

Conform art.1085 din Codul civil al României, debitorul nu răspunde decât de daunele-interese care au fost prevăzute sau care au putut fi prevăzute la facerea contractului, când neîndeplinirea obligației nu provine din dolul său.

În contractele în care părțile au prevăzut o clauză de impreviziune privind actualizarea creanței cu indicele de inflație, acesta nu își produce efectele, fiind contrară prevederilor art.1085 al Codului civil al României, text care consacră principiul pentru repararea prejudiciului previzibil în momentul încheierii contractului [26].

Totodată, Principiile UNIDROIT prevăd necesitatea condițiilor de certitudine și previzibilitate a prejudiciului. Astfel, repararea prejudiciului este datorată doar pentru prejudiciul, chiar viitor, care este stabilit cu un grad rezonabil de certitudine. Compensarea poate fi datorată pentru pierderea unei șanse proporțional cu probabilitatea realizării acelei șanse. Atunci când valoarea daunelor nu poate fi stabilită cu un grad suficient de certitudine, stabilirea acestora este la aprecierea instanței de judecată. De asemenea, partea în culpă este ținută doar pentru prejudiciul pe care l-a prevăzut sau pe care l-ar fi putut prevedea în mod rezonabil, la momentul încheierii contractului, ca fiind consecința probabilă a neexecutării.

Principiile Dreptului Contractual European stipulează că debitorul nu poate fi obligat, decât pentru prejudiciul suportat de creditor, prin faptul neexecutării sau alte consecințe ale neexecutării, precum și că debitorul nu este obligat decât pentru prejudiciul care l-a prevăzut sau care putea fi prevăzut în momentul încheierii contractului, ca fiind o consecință simțitoare a neexecutării.

În common law există anumite limite referitoare la recuperarea prejudiciului.

Mai întâi, trebuie ca daunele-interese la aceste prejudicii să fi fost previzibile în momentul în care părțile au contractat și nu le-au extins prejudiciile, pe care nu era posibil de a le prevedea decât în momentul rezilierii contractului. Un prejudiciu care nu putea să prevadă la momentul încheierii contractului și care este cauzat de un eveniment ulterior nu putea să fie compensat. De altfel, previzibilitatea prejudiciului trebuie să aibă un caracter obiectiv și nu este suficient ca survenirea prejudiciului să fie probabilă și nesigură.

O a doua limitare cere ca prejudiciul fie sigur sau, rezonabil, cert.

Această limitare a fost adăugată pentru prima dată de către tribunalele americane în scopul de a acorda libertate judecătorilor pentru fixarea daunelor-interese mai mult sau mai puțin ridicate. Reclamantului lezat îi revine, deci, de a raporta proba clară și, indiscutabil, prejudiciul său este rezonabil „sigur”, neconjunctural, ipotetic. Reclamantul ar trebui să furnizeze juratului elemente de informare suficiente pentru a permite acestor judecători de a estima valoarea monetară rezonabilă a prejudiciului suportat.

A treia limitare reflectă un aspect destul de diferit de severitatea obligațiilor, căci ea se impune părții lezate însăși. Acest efect este ținut de o obligație pozitivă de a face ceea ce este în puterea sa pentru propriul său prejudiciu și să limiteze, atât cât poate face, pierderile sale. Partea lezată nu va fi rambursată de pierderile sale și de lipsa de a câștiga de care ea a putut preveni materializarea, acționând în manieră rezonabilă și judicioasă, fără a înconjura, totodată, riscul de a crește propriile pierderi. Justificarea economică de această

limitare este evidentă, nu numai că ea se bazează pe fundamentul contemporan al dreptului contractelor în common law, dar ea vizează orice parte la un contract la minimizarea pierderilor economice și financiare care sunt consecința unei rezilieri a contractului. Partea lezată trebuie, deci, să administreze propriile sale afaceri, în pofida culpabilității altui contractant, dacă acesta din urmă își execută obligațiile într-o manieră din care nu rezultă nici o pierdere economică. Dacă s-a constatat că partea lezată nu a acționat prompt și prudent, ea se va vedea datorată de ridicarea daunelor-interese, corespunzând câștigului sau profitului pe care a putut să-l facă, de altfel [27].

Practica judiciară franceză relevă că debitorul nu poate fi obligat pentru neexecutare decât pentru consecințele neexecutării prevăzute sau previzibile la momentul încheierii contractului. Această regulă, preluată de la Dumoulin și Pothier și elucidată în art.1150 din Codul civil francez, se aplică pentru toate contractele și obligațiile, cu excepția obligațiilor de a nu face, cum ar fi cazul obligației de neconcurență. În prezent, jurisprudența nu are nici o poziție. Doctrina tace în această privință, și nici un autor nu tratează repararea în domeniul dat. Astfel, revine avocaților și magistraților sarcina de a pătrunde în esența acestui dezavantaj în plină măsură, deși nu întotdeauna este cazul.

Așadar, studiul previzibilității daunelor și intereselor contractuale poate paraliza o clauză limitativă de răspundere dacă reparația stipulată apare superioară riscurilor acceptate prin contract. Raportul previzibilității poate fi prezentat ca o condiție specifică a regimului contractual: daunele și interesele trebuie să fie legate de obligațiile contractuale. Deci, în mod reciproc, imprevizibilitatea exonerează debitorul. Regimul nu este contractual, decât dacă faptul prejudiciabil a fost previzibil, conform contractului; este, deci, o neexecutare. Deci, doar consecințele prejudiciabile previzibile ale acestui fapt generator sunt reparabile. Creditorul nu poate pretinde o sumă rezultând dintr-o consecință care în mod normal putea scăpa previziunilor debitorului. Consecințele imprevizibile care nu pot acoperi daunele și interesele sunt cele care nu intră în cadrul contractual. Exemplul cel mai clasic este cel al depozitarului sau al transportatorului care primește pentru prestarea serviciilor respective obiecte prețioase, deși ei le considerau obișnuite. Recuperarea prejudiciilor contractuale poate fi pusă în sarcina debitorului, căci acestea sunt singurele riscuri contractuale care au fost acceptate: **echivalentul nu poate depăși promisiunea**. Într-o altă imagine, nu este reparare, ci doar o altă executare. Prejudiciul previzibil nu este mai mult și nici altul decât obiectul obligației asumate prin contract. Previzibilitatea rezultă din normalitate în timp, și dreptul pozitiv ce impune o obligație precisă (cum este obligația de securitate) – sau din uzanțe. Dar, aceasta nu presupune că judecătorul nu ar trebui să țină cont de circumstanțele cauzei, mai ales că orice concept se bazează pe acordul inițial de voință al părților. Judecătorii ar trebui să cerceteze economia textelor contractelor pentru a măsura riscurile, a aprecia elementele de previzibilitate de care dispune debitorul (în special, aparențele exterioare, declarațiile, valoarea, informația adusă la cunoștința debitorului). Alte criterii de apreciere sunt particularitățile proprii debitorului, luându-se în considerație faptul că el ar fi trebuit să prevadă, mai bine decât altul, ca profesionist, dacă sunt riscuri direct apreciate de către debitor. De asemenea, urmează să se aprecieze apartenența agentului la un grup social determinat; aprecierea continuă să se opereze *in abstracto*, iar modelul de comparație se schimbă.

Totuși, actualmente quantumul daunelor și intereselor necesare pentru a compensa consecințele previzibile ale neexecutării anumitor datorii este adeseori imprevizibil datorită inflației și variațiilor inopinate și brutale ale cursurilor și materiei prime. Eventual, este necesar de a distinge cu grijă daunele de daune-interese. Previzibilitatea consecințelor înseși ale neexecutării în elementele lor constitutive merită considerație, dar quantumul indemnizației nu intră în câmpul de previzibilitate. Astfel, revine judecătorilor de a evalua liber valoarea integrală a datoriei la data emiterii deciziei. Putem face distincția între daună și prejudiciu, dacă dauna poate fi prevăzută, prejudiciul (întinderea acestuia) nu. Această regulă deplasează centrul de gravitate de la evaluarea daunelor și intereselor spre întinderea consecințelor din neexecutarea obligațiilor contractuale. Daunele și interesele sunt evaluate la data emiterii deciziei, dar rămân în funcție de ceea ce s-a prevăzut sau era previzibil pentru părți în momentul încheierii contractului. Părțile pot stipula în contract clauze de apreciere a întinderii prejudiciului; în timp ce acestea nu sunt, intervin unele limite legale [28].

Totuși, reieșind din reglementările dreptului civil ale diferitelor țări, observăm că aprecierea quantumului prejudiciului contractual este o sarcină care revine de cele mai multe ori judecătorilor sau, după caz, arbitrilor. Reglementările legale nu sunt prea consistente în domeniul respectiv și nu fixează anumite limite, sub rezerva unor criterii generale, precum sunt: interesul pe care îl avea creditorul în executarea corespunzătoare a

obligației; locul și timpul prevăzute pentru executarea obligațiilor contractuale. Astfel, pentru evitarea unor abuzuri și latitudini dispersate, ar trebui incluse niște limite legale referitoare la repararea prejudiciului, care nu ar trebui să fie excesiv de oneroase pentru una dintre părți. De asemenea, părțile pot prestabilii clauze în funcție de care se va calcula întinderea prejudiciului și, eventual, s-ar putea limita abuzurile din partea celeilalte părți, deoarece răspunderea civilă are menirea de a repara și nu de a pedepsi.

Referințe:

1. Cosmovici P.M. Drept civil. Drepturi reale. Obligații. - București: ALL, p.197.
2. Codului civil al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2002. - Nr.82-86, art.661.
3. Volcinski V., Cojocaru E. Dreptul economic. - Chișinău: Business-Elita, 2006, p.409.
4. Гражданский кодекс Казастана. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.1027.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации. 3 изд. - Москва: НОРМА, 2003.
6. Hotărârea Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse nr.6/8 din 1 iulie 1996 privind unele întrebări legate de Anexa la Partea I a Codului civil al Federației Ruse.
7. Гражданский кодекс Литвы. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.1027.
8. Гражданский кодекс Республики Беларусь. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.1049.
9. Legea Israelului despre contracte (modalități despre protecția părții răgubite prin încălcarea contractului de către părți). - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.1012.
10. Гражданский кодекс Израеля. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.1012.
11. Principiile UNIDROIT, www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004
12. Principiile Europene Contractuale, www.lexinter.net/JF/principes_europeens_des_contrats.htm
13. Volcinski V., Cojocaru E. Dreptul economic, p.411.
14. Брагинский М. И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. - Москва: Статут, 2003, с.639.
15. Principiile UNIDROIT.
16. Principiile Europene Contractuale.
17. Cojocari E. Prejudiciul contractual în diferite sisteme de drept // Avocatul poporului. - 2003. - P.12.
18. Gaudement E. Theorie generale des obligations. - Paris: Dalloz, 2004.
19. Cojocari E. Prejudiciul contractual în diferite sisteme de drept, p.12.
20. Levasseur A. Le contrat en droit americain. - Paris: Dalloz, 1996, p.63-73, 122.
21. Codul civil al României adnotat. - București: Teora, 2003.
22. Pop L. Teoria generală a obligațiilor. - București: Lumina LEX, 1998.
23. Corhan A. Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc. - București: Lumina LEX, 1999, p.70.
24. Pop L. Teoria generală a obligațiilor.
25. Corhan A. Op. cit, p.72.
26. Tăbăraș M. Răspunderea contractuală. Daune interese: Culegere de practică judiciară. - București: ALL Beck, 2005, p.19.
27. Levasseur A. Le contrat en droit americain, p.63-73, p.122.
28. Ripert G. La regle morale dans les obligations. - Paris: LGDJ, 1949, p.39.

Prezentat la 11.06.2009